

Divendres 25 de febrer de 2005, Paraninf Universitat de Barcelona

Conferència Eix 2

Quina educació per a quina societat?

Ponències:

Dolores Juliano (antropòloga)

Jaume Carbonell (director de Cuadernos de Pedagogía)

Maria Nalva Rodrigues de Araujo (representant de l'MST de Brasil)

Dolores Juliano

L'escola no és atemporal. Satisfà les necessitats socials. És a dir, té relació amb els processos socials. L'escola respon en el moment en que s'industrialitza la societat i també quan l'explicació científica agafa pes per sobre l'explicació religiosa. És en aquest moment que neix l'escola laica, basada en ideals com la igualtat i la fraternitat, que hores d'ara encara són ideals de l'escola.

Aquesta capacitat de respondre i adaptar-se a una època que té l'escola ara s'ha de fer present amb tota la força. Estem vivint un canvi d'època, i l'escola té el repte d'adaptar-se a aquests nous canvis.

Estem en un procés de globalització que debilita els estats nacionals i incrementa les diferències i fronteres entre nord i sud. El model econòmic post-industrial s'ha caracteritzat per canvis profunds en el mercat del treball, en concret fomentant la precarietat laboral.

En el si de la societat s'estan donant canvis importantíssims pel que fa a la seva organització interna. L'estructura familiar té característiques molt més diverses. El divorci, la regulació i extensió de les parelles de fet, les famílies monoparentals, són diferents models en que s'ensenya la diversitat social.

L'envelliment de la població, canvis en les demandes de les minories ètniques, i el canvi dels rols de gènere també són característiques de l'actualitat. Les dones abans no estaven presents en el mercat de treball remunerat, de manera que es feien

socialment invisibles. El model educatiu ha reproduïa la ideologia que hi havia al darrera d'aquesta realitat. Cal incorporar a l'escola l'experiència social de la dona.

Una altra característica d'aquest nou moment és la influència dels mitjans de comunicació sobre l'educació. Vivim en una societat complexa. Una complexitat que s'aguditzza amb l'arribada de nous contingents de persones immigrades. S'està trencant el discurs hegemònic del masculí blanc occidental. Hi ha un canvi perquè hi ha nous actors. Ara cal incorporar una concepció dinàmica de la cultura, reconèixer la diversitat, conèixer de d'un punt de vista crític.

El pensament complex, en contraposició al dogmatisme, obre possibilitats a l'escola. No s'ha de demanar als mestres que ho entenguin tot, que sàpiguen de tot, però sí que han de saber connectar en xarxa els seus coneixements. S'ha d'establir com a forma de relació el diàleg respectuós. L'escola com la coneixem ara, està pensada per transmetre coneixements, i no pel dinamisme que requereix el diàleg.

De sempre, s'ha tendit a considerar que hi ha certes respostes correctes a un cert problema, no es preveïen diverses respostes a una mateixa pregunta. Si els nens i nenes aprenen que hi ha una sola resposta entendran que els problemes socials es solucionen d'una sola manera. Llavors tendiran a respondre des de la seva cultura, i les respostes donades des d'altres opcions culturals les interpretaran com a pitjors o equivocades. La tolerància no és la solució. Es tolera des d'una posició de poder. Cal saber entendre les respostes en el seu context, en les diferents pràctiques culturals.

Finalment, cal tenir present que l'escola no està sola en afrontar aquests canvis. Hi ha moviments, pensadors i especialistes que han fet avenços molt importants en l'adequació de la realitat de l'educació als canvis socials. Aquesta és una inquietud compartida.

Jaume Carbonell

La ponència es desenvolupa en quatre aspectes:

1. L'educació en valors per una ciutadania crítica.

Existeix una contradicció entre els valors en els que volem educar i el que predomina en la societat. La resposta als valors en que volem educar convoca i obliga a tothom. Són els valors de la Declaració Universal dels Drets Humans sumats a acords posteriors

com els Drets dels Infants, Protocol de Kioto, etcètera. Uns valors que descansen en el respecte a la dignitat de la persona, i a la democràcia i la diversitat.

L'escola, doncs, ha de defensar uns valors, però també ha de denunciar i posicionar-se en contra dels dogmatismes i creences. Per tant, no hi ha lloc a l'escola per la religió.

2. Coneixement per comprendre críticament la societat.

Estem en un moment d'excés d'informació i de multiplicació del coneixement. Ara cal clarificar quines capacitats, competències o capital de coneixement mínim que han de tenir les persones. Un debat que no depèn només dels mestres.

L'escola té la funció d'orientar l'alumnat en la selva del coneixement. El professorat ha de saber triar quin i com es rep el coneixement. El que s'anomena, ensenyar a pensar.

Seguint aquestes reflexions, és un anacronisme que se segueixi reclamant la gratuïtat dels llibres de text. El que cal es destinar recursos a biblioteques i mediateques ben dotades pel que fa a llenguatges i codis.

3. El dret a l'educació

Les desigualtats socials s'estan agreujant. Hi ha exemples que ens demostren que mentre s'estén el dret a l'educació en minva l'ús, i per tant, el dret no garanteix la igualtat.

Aquesta desigualtat té a veure amb l'accés a les noves tecnologies, l'accés a les activitats extraescolars... També hi ha desigualtat entre les escoles públiques i entre les escoles públiques i concertades.

La proposta és que s'ha de garantir el dret a l'educació, un dret individualitzat de manera que cada persona sigui atesa segons la diversitat de necessitats. Tothom ha de poder assolir una cultura bàsica, per fer-ho només hi ha el camí de la discriminació positiva. Aquest dret s'ha de garantir al llarg de tota la vida.

4. La democràcia participativa

La democràcia s'ha de fer a tots els nivells, el diàleg ha de ser present a tots els nivells de l'escola. L'escola s'ha de convertir en un espai d'aprenentatge democràtic participatiu. La participació comporta implicació i corresponsabilitat. En aquest sentit

cal passar dels Consells Escolars actuals a Consells Educatius Territorials, amb una implicació dels agents del territori.

En conclusió, l'educació ha de ser el motor del canvi social. Cal globalitzar el coneixement. Globalitzar el dret a la diferència i la diversitat. Globalitzar la flexibilitat del treball, no per precaritzar encara més, sinó per tenir temps per educar-se i educar als fills i filles. Globalitzar l'espai públic.

Si volem evitar que en el futur s'hagi d'invertir en més policies i presons, cal invertir ara en educació. Quan hi hagi més professionals de l'educació que de la seguretat llavors es podrà dir que s'ha canviat el món.

Maria Nalva Rodrigues de Araujo

Tot i que en principi el Moviment dels Sense Terra parteix d'una reivindicació geogràfica, de necessitat d'espai, de terres, també té objectius educatius.

Uns objectius que es nodreixen de la realitat que viu Brasil. Un país ric en recursos en el qual hi ha un 50% de persones que no menja bé, i un alt índex d'analfabetisme. És un país que viu en la contradicció de tenir 8 milions d'hectàrees de terra i 4 milions de famílies sense terra. Viuen en el que Betto anomenava la pedagogia de l'oprimit.

Així, en aquest context contradictori, l'MST lluita per la terra però també pels drets humans i per l'educació. Tots són drets vinculats. Una lluita que es pregunta quina educació podem donar a les generacions futures si tenim una societat contradictòria com aquesta. En aquest sentit als campaments de l'MST s'intenta donar una educació contrària al model educatiu conservador que predomina al Brasil. Una educació que atengui als interessos de les persones, vinculada a la realitat concreta del camp.

Les tres idees principals en educació del MST són: fer pedagogia de l'esperit seguint Paolo Freire, comprendre l'educació des de la perspectiva de la transformació de la societat. Mantenir una perspectiva marxista. Fer pedagogia del MST educar per la transformació i l'acció.

La diversitat cultural present al Brasil s'ha de reflectir en el model educatiu de l'MST, per tant ha de ser flexible. Es tracta de fer una educació de classe, reconèixer el caràcter de classe treballadors. Una educació massiva, lligada al moviment social i a la

identitat, que parteixi de la seva realitat per obrir-se al món. Una educació que construeixi nous valors, oberta a tot allò nou, i que doni al subjecte fonts d'acció.

L'educació de l'escola en cooperació enriqueix i consolida el MST. Es tracta de fer un aprenentatge diari de la gent del moviment. L'educació precisa de la ment, l'alegria, la cultura, totes les dimensions de la vida humana, no s'ha de fragmentar l'ésser humà. Cal anar més enllà dels llibres, la realitat s'ha de problematitzar, debatre i fer propostes d'acció clares.

No serveix la teoria si no es relaciona amb la pràctica diària. S'educa pel treball, vincular educació i treball com a principi en si mateix, no utilitarista. L'educació amb valors humanistes i socialistes contrasta amb el món actual. És una forma de potenciar la dignitat humana, crear actituds d'indignació davant les injustícies del món. Valors com el companyerisme, la coherència ètica, en mostren la importància de l'afectivitat i l'obertura del cor. Potencien la capacitat de somiar i obrir horitzons, de manera el poble no caigui en la alienació, i no tot es basi en la racionalitat tècnica.

L'MST aposta doncs, per una educació que treballi en un procés permanent de formació i transformació humana. Pel reconeixement del subjecte que passa a saber que té una història, una importància. Un subjecte que passa de l'exclusió a ser algú. Les conquestes educatives de l'MST provenen d'aquesta lluita quotidiana i de les oportunitats que dona la solidaritat internacional.